

У підсумку варто зазначити, що судові експертизи слугують невід'ємним елементом у дослідженні доказів, які здобуваються під час досудового розслідування. Лише за умови двостороннього зв'язку слідчого та експерта, а також прийняття до уваги методичних рекомендацій, інформаційних листів, підготовлених працівниками експертних підрозділів та науковцями, можливо зменшити кількість помилок, яких припускаються слідчі, та забезпечити виконання процесуального завдання, яке полягає в швидкому, повному та неупередженому розслідуванні кримінальних проваджень.

Список використаних джерел

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>. (дата звернення 30.10.2020).

Марченко А.Б. Слідчі помилки та шляхи їх подолання: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.09. Луганськ, 2006. 210 с.

Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення 30.10.2020).

Маляренко В. Найпоширеніші помилки та порушення законів, які допускаються при провадженні дізнання і попереднього слідства. Право України. 2001. № 3. С. 15–20.

Щербакова Г. Типові помилки, що допускаються при призначенні та проведенні експертиз під час досудового слідства. Вісник Національної академії прокуратури України. 2011. № 1. С. 58–62.

Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Наказ МЮ України від 08.10.98 р. № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98?find=1&text=%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#Text>. (дата звернення 30.10.2020).

Бурак Марія Василівна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СПОСІБ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Паливно-енергетична сфера має стратегічне значення для економіки держави, оскільки енерговиробництво та енергопостачання забезпечують енергоспоживання всіх інших галузей ринкової

економіки та добробут населення. Водночас на сьогодні з прикрістю доводиться констатувати той факт, що Україні поки що не вдається побудувати ефективну та прозору модель управління паливно-енергетичним комплексом (ПЕК) та розпорядження енергетичними ресурсами без ризиків, зокрема корупційних [1, с. 3].

Вжиті правоохоронними органами заходи щодо протидії злочинам у паливно-енергетичній сфері виявилися недостатніми для реальної стабілізації криміногенної обстановки. Це пов'язане, перш за все, з тим, що підрозділи Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України до кінця не з'ясували основні способи і схеми, що на практиці використовують правопорушники для вчинення злочинів. Водночас, встановлення матеріальної шкоди при розслідуванні злочинів даної категорії є одним із найбільш контрверсійних аспектів – через відсутність належного правового унормування. Це призводить до того, що суд може відмовитися вважати за завдану матеріальну шкоду, наприклад, недоотримані вигоди чи прибутки державних компаній внаслідок службового зловживання чи реалізації корупційної схеми. Так само вкрай складно переконати суд у завданні шкоди інтересам державних підприємств ПЕК через тендери, якщо слідчі не назбирають прямих доказів, які б свідчили про порушення законодавства в сфері державних закупівель тощо. Варто зазначити, що наведена проблематика є актуальною і найбільш відчутною саме в ПЕК.

На наше переконання, одним із найбільш поширених способів службових зловживань у ПЕК є порушення законодавства у сфері службової діяльності.

Так, службові зловживання керівників державних підприємств Міністерства енергетики України при проведенні реконструкції будівель і споруд шахт, ремонтно-будівельних робіт, коли до участі у відкритих тендерних торгах з надання цих послуг вибірково допускаються лише ті комерційні структури, засновники і співзасновники яких перебувають у родинних чи так званих корупційно-ділових стосунках із першими. Значна кількість злочинів, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, виділених на фінансування державної програми газифікації населених пунктів, з метою подальшого привласнення, вчиняється службовими особами газопостачальних компаній, приватних підприємств, органів влади і місцевого самоврядування під час будівництва підвідних і розподільних газових мереж у населених пунктах.

До прикладу, службові особи ВАТ «Волиньгаз» вступили у злочинну змову із керівниками ТОВ «Будпрофсервіс» та ПП «Промбуддеталь» і, зловживаючи службовим становищем, шляхом внесення неправдивих відомостей до актів виконаних робіт з будівництва підвідних газопроводів і довідок про їх вартість перерахували на розрахункові рахунки зазначених комерційних структур і згодом привласнили кошти на загальну суму понад

20 млн грн, виділені по бюджетній програмі газифікації населених пунктів [1, с. 68].

Класичними схемами порушення службовими особами законодавства у сфері службової діяльності є складання фіктивних документів з метою незаконного нарахування й отримання заробітної плати, премій, витрат на відрядження за фактично невиконану роботу, перевищення норм виробітку, приховування фактів невиходу працівників на робочу зміну, приписування зайвої кількості відпрацьованих годин тощо. Іноді для вказаних цілей створюються злочинні групи з числа керівників підприємств та підлеглих їм інспекторів з трудової дисципліни й табельного обліку, начальників структурних ділянок, інспекторів відділу кадрів та працівників бухгалтерії, які, перебуваючи у змові між собою, вживають заходів щодо приховування фактів заволодіння коштами підприємства шляхом надання правомірного вигляду незаконним діям, службового підроблення офіційної документації тощо.

Порушення порядку проведення розрахунків за енергоносії.

Службові зловживання уповноважених суб'єктами господарювання осіб при проведенні розрахунків за енергоносії полягають у таких діях:

перерахування грошей на рахунки суб'єктів підприємницької діяльності без здійснення зустрічних поставок (так звані «безтоварні операції»);

фінансування (кредитування) приватних бізнес-структур за рахунок обігових коштів енергетичних підприємств державного сектору економіки;

порушення порядку розрахунків за переказними дорученнями (використання переказних доручень без наявної кредиторської заборгованості);

недопостачання товарно-матеріальних цінностей поза публічні або їх отримання за цінами, які в декілька разів перевищують ринкові, по зазначених взаємозаліках, закупівля товарно-матеріальних цінностей поза публічні закупівлі та систему «ProZorro»;

списання заборгованості та затрат на собівартість виробництва за всіма видами безгрошових форм розрахунків та взаємозаліків, яка утворилася внаслідок порушення порядку їх здійснення;

утворення фіктивної кредиторської заборгованості для подальшої реалізації процедури штучного банкрутства;

отримання кредитів за надмірно високими ставками;

порушення порядку збору та використання коштів, отриманих від споживачів за спожиту електроенергію і газ поза перерахуванням їх на консолідовані розподільчі рахунки та проведення оплати за них безгрошовими формами розрахунків;

порушення розрахунків за електроенергію, спожиту на власні потреби, між енергопостачальними компаніями, ДП «Енергоринок»,

підприємствами НАК «Нафтогаз України», вугільної промисловості, НЕК «Укренерго», «Укрзалізниця» тощо.

Резюмуючи викладене вище, варто зазначити, що саме специфіка злочинів, вчинених службовими особами в ПЕК не дозволяє правоохоронним органам миттєво на них реагувати. Відповідно, знання слідчими вищевказаних особливостей порушення законодавства у сфері службової діяльності, дозволить використовувати ефективні тактичні прийоми та методичні рекомендації щодо їх розслідування і запобігання, висувати та перевіряти версії про механізм злочину, його зв'язки з іншими злочинами, причетних осіб та з'ясовувати інші важливі обставини по кримінальних провадженнях.

Список використаних джерел

1. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христинич та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Х. : Право, 2013. –248 с.

Вакулик Ольга Олексіївна,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Одним з головних структурних елементів криміналістичної характеристики, який підлягає обов'язковому вивченню у процесі розслідування кримінального правопорушення, безумовно, є особа злочинця.

Сьогодні, вивчення слідчої практики показує, що сучасні слідчі при побудові тактичного напрямку розслідування не приділяють достатньої уваги вивченню особистості учасника слідчої (розшукової) дії, а особливо особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. У той же час, про формальний підхід до вивчення слідчими особистості злочинця опосередковано свідчить і той факт, що в протоколах допитів та інших матеріалах кримінальних проваджень рідко містяться відомості про індивідуальні психологічні риси учасників процесу розслідування. А збір даних зводиться, як правило, лише до отримання характеристик з місця роботи, навчання, проживання, довідок з психоневрологічних і наркологічних диспансерів та про судимість.

Ця ситуація, тягне за собою істотне зниження ефективності використання тактичних прийомів, що застосовуються у процесі розслідування в цілому.